

Stedsanalyse for Hemnesberget i Hemnes kommune, Nordland



Et ledd i forarbeidet til kommunedelplan Hemnesberget,
Korgen 2001

Innhold

Stedsanalyse for Hemnesberget

I	Historisk og almen del (Trond Ø. Møllersen, Hemnes kommune)		
1	Innledning	side	3
2	Landskap og natur		3
3	Historisk utvikling		4
	3.1 Det gamle Hemnes		4
	3.2 Utviklingen på strekningen Ranheimbrygga - Præstengkaiet		4
	3.3 Utviklingen på strekningen Ranheimbrygga - Lapphella		5
	3.4 Kommunikasjonene		5
4	Den fysiske strukturen på Hemnesberget		6
	4.1 Generelt		6
	4.2 Boligområdene		6
	4.3 Næringsaktivitet		6
	4.4 Offentlig virksomhet		7
	4.5 Friluft- og aktivitetsområder		7
5	Planstatus, byggepress		7
6	Infrastruktur for oppvekst		8
II	Arkitektfaglig del (Kari Røsstad, Tegneverket Arkitekter AS)		
1	Førsteintrykket		9
2	Senterområdene		9
	2.1 Odden		9
	2.2 Præstengkaiet		10
	2.3 Sentrum		10
3	Lapphella		15
4	Boligområdene		16
	4.1 Krokveien		16
	4.2 Parkveien		17
	4.3 Sørlandsveien		18
	4.4 Svenskbyen		21
5	Andre områder		22
	5.1 Lapphella - Oldervika		22
	5.2 Juvika		23
	5.3 Myra, Idrettsveien og Solliveien		23



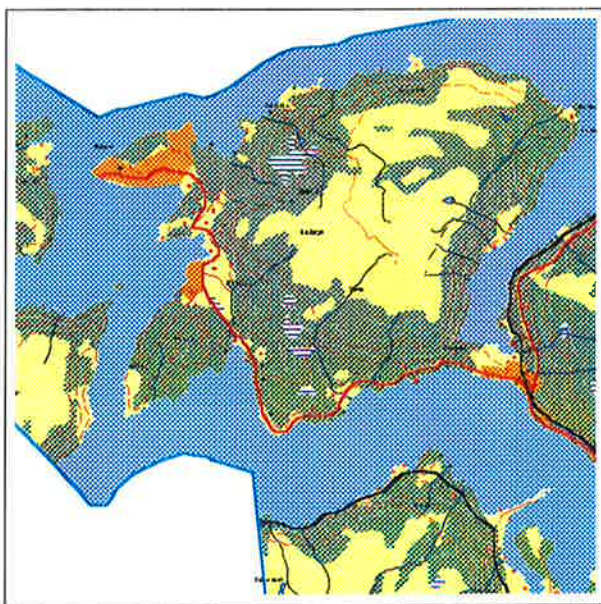
Del I: Historisk og almen del

1 Innledning

Stedsanalysen skal belyse hovedtrekkene i Hemnesbergets historiske utvikling, den skal beskrive den nåværende situasjonen og den skal si noe om det framtidige utviklingspotensialet. Stedsanalysens fokus ligger på arealbruken, både det fysiske fattbare og på drivkreftene bak arealbruken.

Stedsanalysen er et redskap for å bringe arealplanleggingen på høyde med den situasjonen som planleggingen skjer i. Hemnesberget har ei lang historie som tettsted og småby. Mye av arealbruken kan forklares ut fra naturlige forhold, noe kan forklares med hva som var politisk mulig og noe skyldes tilfeldigheter. Tilsammen har dette skapt en arealbruk som skaper utfordringer og problemer for mange - også for arealplanleggere som skal finne løsninger for dagens arealbrukere.

2 Landskap og natur



Hemneshalvøya

Hemnesberget ligger sentralt i Ranfjorden, men helt nord i Hemnes kommune. Navnet er beskrivende; tettstedet ligger på et berglendt nes som stikker ut i Ranfjorden nordvest på Hemneshalvøya. Neset har form av et sauhode og spisses mot vest. Høyeste punkt, Utsikten, ligger like under "øyet" og er knapt 100 moh.

Neset har tre sideflater. Den ene vender mot Hemnesbukta i sør med utsikt mot Leirvika og Skarpsundet inn til Elsfjorden og Sørfjorden. Stigningsforholdet fra høyeste punkt til fjorden i sør er 1:7, stigningsforholdet fra høyeste punkt til odden i vest er 1:14. Nordsida vender mot Ranfjorden i nordvest. Dette er den bratteste sida med stigningsforhold helt oppe i 1:3. Den tredje sida, juviksida, vender mot Juvikbukta i nordøst med utsikt innover Ranfjorden.

Bonitetskartet viser at det veksler mellom høg og middels bonitet. Det dyrkbare arealet er relativt lite siden det er bratt og berglendt i områdene ved sjøen. Storparten av det dyrkede arealet lå "på snuten", mellom sentralskolen, Langbakken og gravplassen. De ubebygde områdene er i dag stort sett skogvokst, hovedsakelig blandingsskog, men til dels med stor granskog. Også i byggeområdene er det skogkleddet områder.

Det er bare Ranfjorden som er isfri om vinteren. De indre delene av Juvikbukta og Hemnesbukta er islagt. I Hemnesbukta er det dessuten dravis som kommer fra Sørfjorden og fra fergetrafikken til Leirvika.

Det er en stor ærfuglbestand rundt Hemneshalvøya, i Ranfjorden, Sørfjorden og Finneidfjorden. Det foregår både myting og hekking, men isforholdene fortrenger fuglene på vintertid. Det ligger mange gode fiskeplasser i fjordene rundt, silda er fast gjest i august og september. Elg og rev er ofte gjester på Hemnesberget. Det er gjort registrering av fuglelivet som viser stor artsrikdom i skogsområdene.

Værforholdene kan karakteriseres som skiftende, preget av beliggenheten mot fjorden innenfor kysten. På sørsida er sola borte bare en kort periode på vinteren. På sommeren gir den god virkning og hageplanter som er uvanlige så langt nord, trives godt.

3 Historisk utvikling

3.1 Det gamle Hemnes

Man vet med sikkerhet at det var kirke på Hemnesberget før 1589 og at Hemnes gård er svært gammel. Hemnes var kirkested for hele indre Rana og kirken var betjent fra Nesna. Behovet for overnattings-, båt og stallplass ved kirkebesøk var derfor noe av det første som tilskyndet at bygg ble oppført utenom kirka og gården. Seinere fulgte behovet for isfri havn og nærhet til handel.

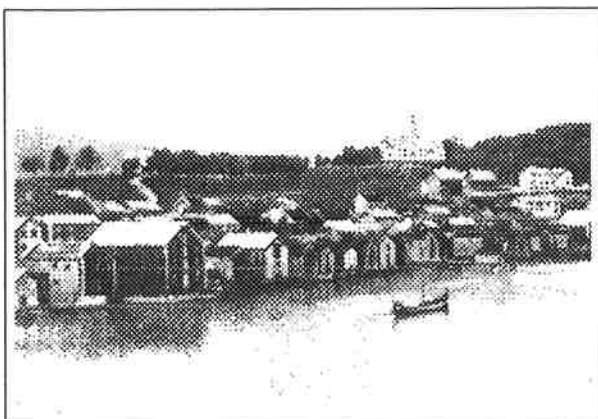
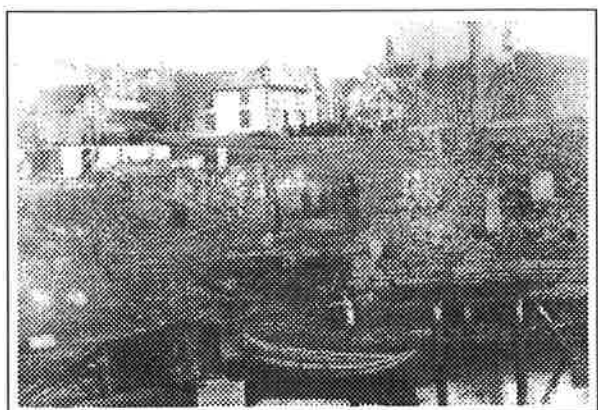


Foto fra 1904, Lapphella til høyre

Maleri og foto av Hemnes fra 1865 og framover viser en sjøkant preget av vertikale linjer. Disse linjene ble dannet av brygger og sjøhus med gavlen mot sjøen. De stod ganske tett med varierende høyde, bredde og takvinkel. I helningen oppover mot kirka var det horisontale linjer som ble dannet av boliger og butikker som stod med langveggen langs nåværende Torggata, Sørlandsveien eller Parkveien.

Hemnesberget ble etablert i en ganske bratt sjøkant der all kontrakt med omverdenen passerte. Sjøkanten ble bebygd med kirkebuer, naust, brygger, kaier og båtskøt, ofte med beboelsesrom i loftsetasjen. Sjøkanten var preget av privat virksomhet. Det offentlige rom var på torget og i gatene. Inntil storbrannen i 1923 kan en gå ut fra at veg- og gatenettet på Hemnesberget var lite utviklet, men torget lå der det ligger i dag og de ytre delene av Kirkeveien, Parkveien, Sørlandsveien og Torggata var etablert. Det var mange tverrforbindelser mellom disse gatene. Tverrforbindelsen fra sjøen til skolen og videre til kirka har alltid vært sentral.

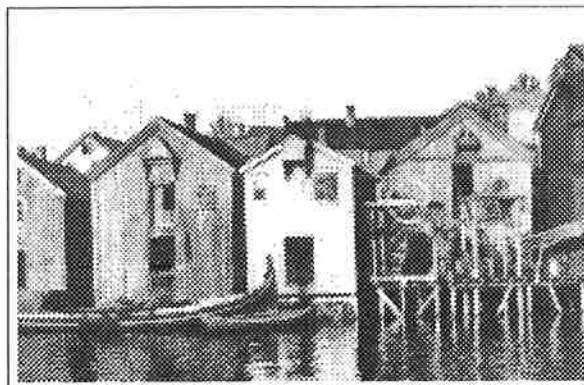


Tettstedet Hemnesberget og senere Hemnes kommune hadde status som bygningskommune fram til nykommunen ble etablert i 1964. Dette ifølge at bygnings- og brannvernlovgivningen var gjort gyldig for tettstedet. Den første reguleringsplanen ble vedtatt av arbeidsdepartementet allerede i 1870-årene. Hemnes prestegård var grunneier og regulant. Hemnesberget var nok et av de første tettstedene i Nord-Norge som var bygningskommune.

Alt areal på Hemnesberget tilhører Hemnes prestegård eller er utskilt fra den, som i dag eies av Opplysningsvesenets fond. Gårdene Skjæran (65.5) og Juvik (65.2) er fradelte prestegården. De østlige delene som Dalan og Åsen, er fradelte Prestenget (64.1). Nedenfor ser vi mer detaljert på området ved sjøen.

3.2 Utviklingen på strekningen Ranheimbrygga-Præstengkaiet

De gamle navnene i området er Sandvika, Aasfjæra og Odden. Fergeleiet og deler av parkeringsplassen ligger i Sandvika, som i dag er nedfylt. Aasfjæra og Aasskjæret er delvis uberørt.



Sandvika før 1923, dagens fergekai ligger til høyre

Bebyggelsen i området har i korte trekk denne historien:

- Den opprinnelige bebyggelsen i Sandvika var brygger røstet mot fjorden. Bryggene stod tett i tett og hadde varierende høyde og bredde. Takvinkelen varierte, men var relativt bratt. Alle hus hadde stående kledning, delvis med overliggende bord. Kledningen i røstveggen kunne også være brutt i raftehøyde. Det var vanlig med utvendig bryggeheis under mønet.
- På strekningen mot Ranfjorden er det isfri havn. Noen av dagens brygger var bygd på 1800-tallet. Kaiene ble bygd fra 1906 og utover. Som et apropos kan nevnes at Kong Oscar II besøkte Hemnesberget både i 1873 og i 1902. Kong Oscar-trappa ble bygd til en av disse anledningene og den er fullt inntakt på Litj-kaiet i Odden.
- På Aasskjæret var det kai fram til 1940, ellers var Aasfjæra stort sett åpen. Sandvika har derimot vært dominert av brygger, før 1923 sto de tett i tett. Her var det dypere og det var selingsdybde inn til kaikanten som lå omlag i dagens

fyllingskant mot fergeleiet. Her ble det saltet sild og prekevert fisk. Etter storbrannen i 1923 ble dette miljøet aldri gjenoppbygd.



Utsnitt av tysk luftfoto, sannsynligvis 1936

- På 30-tallet og utover var bebyggelsen slik:
 - ✓ Præstengkalet brant i 1940 og er nyoppført i perioden fram til 1950
 - ✓ Litj-kalet (Sundebäck) brant ikke ned og var som i dag.
 - ✓ I sjøkanten i Aasfjæra og Sandvika ble det bygd fire små bolighus som brant i 1940.
 - ✓ På Aasskjæret ble det bygd kai med pir til land. Dette brant i 1940.
 - ✓ Henriksen-brygga med kai lå omlag midt på dagens parkeringsplass, brant i 1940.
 - ✓ Fergedriften startet i 1931, først fra Odden, senere med fergekaia på samme plass som i dag.
 - ✓ Røli-kalet, som brant i 1940, lå der Ranheim-brygga ligger i dag, med røstet mot vest.
 - ✓ I 1940 brant altså bebyggelsen i fjæra unntatt Litj-kalet, mens Præstengbutikken (1937) og Henriksen-huset (dagens posthus) mot Sørlandsveien ble stående. Etter krigen ble Aasfjæra og Sandvika stående ubebygde. Mellom Aasfjæra og Odden ble det bygd tre brygger som brant i 1973 og ny bebyggelse er kommet siden.

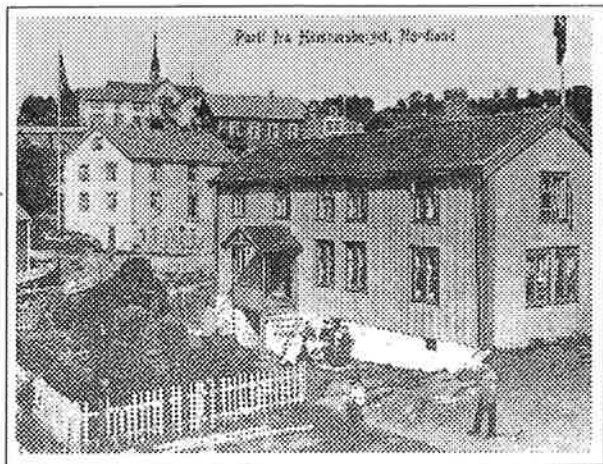
3.3 Utviklingen på strekningen Ranheimbrygga-Lapphella

Muren framfor hotellet ble anlagt i mellomkrigstida. Muren mot øst, Samvirkelagsmuren, er derimot anlagt på 1950- og 60-tallet. Den gamle sjøkanten ligger derfor enten under eller innenfor Sjøgata. Hele plassen framfor Ramsenghuset er tidligere sjøgrunn. Foto viser at båter ble satt på land helt opp til Torggata og Ramsenghuset.

Foruten Ranheimbrygga er de to "faste" punktene i området; Ramsenghuset og Industrikalet, tidligere Samvirkelagskalet. Mellom disse to punktene var det tett i tett med brygger til storbrannen i 1923. Området

ble langt på veg gjenoppbygd etter 1923, men bryggene og båtskøtene var mindre av størrelse. Dette gjenspeilte kanskje at det var ikke den samme aktiviteten på stedet. Andersenkalet dominerte i området, med kai på skjæret (der molonesen er) og landgang til brygga rett innenfor, vest for Ramsenghuset. Samvirkelagskalet hadde samme kaifront som dagens industrikalet. I perioden fram til 1940 var det flere branner i området med begrenset ødeleggelse.

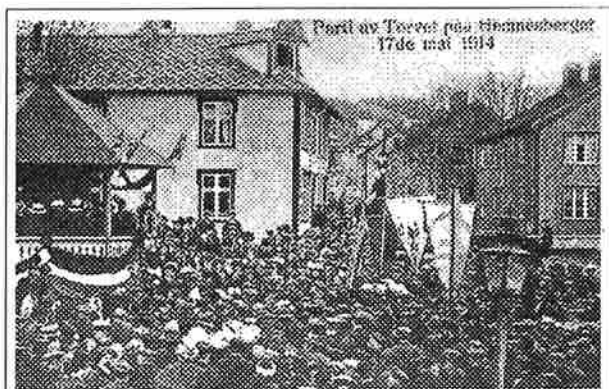
I 1940 ble Samvirkelagsbryggene reddet fra brannen, men ellers brant alt mellom sjøen og Sørlandsveien. Bryggebebyggelsen mot sjøen kom aldri tilbake. Samvirkelagsbryggene ble revet omlag 1990, da var det allerede bygd nytt kai først på 70-tallet.



3.4 Kommunikasjonene

Historisk sett er sjøen den viktigste kommunikasjonsåren for Hemnesberget. Dampskipsanløp ble opprettet i 1860. Det første kalet, Storkalet (Præstengkalet), ble bygd i 1906. Det gikk lokalbåt på Ranfjorden fram til sommeren 1969.

En regner med at Prestenget og Sund er de eldste gårdene i området og vegen til Hemnes-gården og sjøen gikk opprinnelig over Utsikten og prestegården.



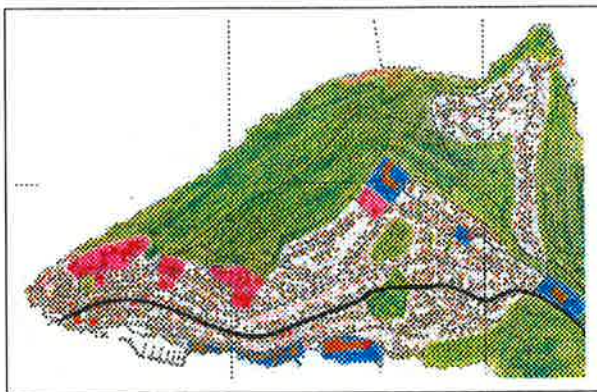
Vegen til Korgen var ferdig sommerveg i 1896. Vegforbindelsen til Mo var ferdig i 1931 da fergesambandet til Elsfjord ble åpnet. I 1946 åpnet Rv 50 over Korgfjellet og fergesambandet ble nedlagt. Fergedrift fra Hemnesberget ble gjenopptatt høsten 1968 da forbindelsen til Leirvika ble et ledd i sambandet mellom Mo og Sandnessjøen.

Hemnesberget ble kommunalt administrasjonssted da formannskapsloven ble innført i 1837, og var det fram til 1964 - fra 1924 for både daværende Hemnes og Sør-Rana kommuner. Stedet hadde fylkesskole og senere realskole fram til den nåværende skole ble innført. Dette forteller at Hemnesberget var et lokalt knutepunkt, men i løpet av 60-årene var denne rollen slutt og den dominerende transportåren er siden da Rv 808. All person- og varetransport til og fra Hemnesberget går på denne vegen. Det aller meste av dette går via Finneidfjord, men noe kommer med ferge fra kysten. Det er dessuten betydelig gjennomgangstrafikken over fergeleiet, både gods- og persontrafikk, særlig på vinterstid med vanskelige kjøreforhold over Korgfjellet. Rv 808 har i dag dårlig standard, men ulykkesfrekvensen er lav. Fergedriften fra Hemnesberget vil være truet av nedleggelse når Korgfjelltunnelen er utbygd.

4 Den fysiske strukturen på Hemnesberget

4.1 Generelt

Bebyggelsen er klart todelt; med sørsida fra Åsen til Odden og juviksida i nordøst fra Åsen til Juvikodden. Nordsida er ikke bebygd og ligger som en grønn kile mellom de to bebygde områdene. På sørsida er det omlag 2 km fra Åsen til Odden. Det er boligbebyggelse hele turen og Rv 808 skjærer gjennom bebyggelsen fra omlag 75 moh til fergeleiet. På juviksida er det ca 800 m fra Rv 808 på Åsen til det siste bolighuset. Den ubebygde nordsida har et bratt og uveisomt terreng og er preget av blandingsskog. Det skråner bratt mot Ranfjorden. Det er betydelige grøntområder i bebyggelsen på sørsida.



Grøntareal, offentlig virksomhet og industri

4.2 Boligområdene

Juvika er et boligområde med ca 60 boenheter, her er ingen offentlige bygninger og svært beskjeden

næringsaktivitet. Et område regulert i 1977 er bare halvvegs utbygd og utbyggingen har stanset opp.

Boligene på sørsida er jevnt spredt på hele strekningen, på begge sider av Rv 808. Riksvegen skjærer diagonalt gjennom sørsida, både i horisontal- og vertikalplanet. Alle næringsbygg og offentlige bygg er lokalisert enten ved sjøen eller ved høybrekket mot nordsida. Med ett unntak er det bare torget som har næringsaktivitet ved riksvegen, med butikker, bank osv.



Visuell kontakt med sjøen

Gatenettet er en blanding av paralleller til riksvegen og tverrgående eller diagonale gater med tildels stor stigning. Både riksvegen og alle andre gater på sørsida har preg av å være boligater. Riksvegen er en hovedveg, men den er ikke planlagt f eks med avkjørselsbegrensninger. Det fins ikke noe system av samleveger. Fortau og gang-/sykkelveger langs gatenettet er også fraværende unntatt i området ved torget.

4.3 Næringsaktivitet

Fra forrige hundreårsskifte til 1940 var næringslivet på Hemnesberget preget av småbedrifter innen håndverk og handel. Unntaket er sagbruksdriften som må betegnes som industriell. Den første industrielle båtproduksjonen startet hos Præsteng i 1955 og senere ble det flere forsøk både i tre, stål og plast. I dag er det fire industribedrifter og omlag samme antall forretninger foruten bensinstasjon, bank og et lite hotell. Posthuset legges ned i 2001.

Varetransporten er konsentrert om fem bedrifter:

a) Trenor/Rana Trevarefabrikk AS er lokalisert ved sjøen i Oldervika rett nedenfor Åsen, transporten går på Rv 808, normalt via fergekaiet eller torget, noe går snarvegen gjennom Svenskbyen.

b) Hemnes Mekaniske Verksted AS, lokalisert ved sjøen rett øst for Lapphella, transporten går på Rv 808 via fergekaiet eller torget.

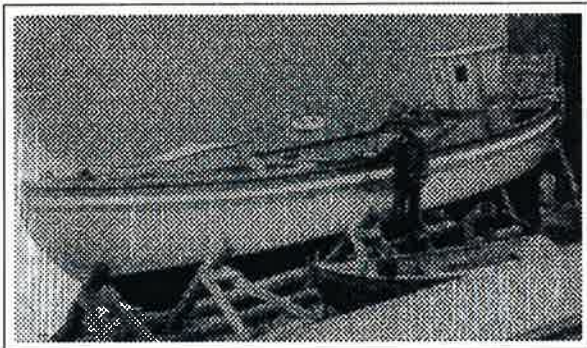
c) Samvirkelaget, lokalisert ved torget med vareiinntak mot Sjøgata, transport via fergekaiet.

d) Rana Plast AS er lokalisert på Myra like ved høyeste punkt. Transporten følger Juvikveien og Myraveien som er ei boliggate.

e) Nordic Comfort Products AS er lokalisert på Åsen, rett ved Rv 808.

Det er gjort en kartlegging av problemer tilknyttet bedriftenes transport. Denne viser at NCP har uproblematisk transportveg. Transportvegen til Rana Plast oppleves som problematisk. Det har å gjøre med stigningsforhold i kryssområdet Rv 808-Juvikveien-Myraveien, som gjør framkommeligheten på vinterføre meget vanskelig.

Samvirkelaget, Hemnes Mek, Rana Tre og andre mindre bedrifter ved sjøen, har en vanskelig transportveg. Fergebakken og krysset med Sjøgata er på vinterstid ofte uframkommelig. Kryssområdet er veldig trangt og feilparkering både i fergekøen og ved bensinstasjonen hindrer trafikken. Derfor blir torgebruken som transportåre på vinteren.



Produksjon har alltid foregått nær sentrum

Et annet vanskelig punkt er krysset Sjøgata-Lapphellveien-Torggata. Her er vegen så smal at det på vinterføre er farefullt å kjøre Sjøgata-Lapphellveien. Også dette bevirker at torget foretrekkes. Foruten dette er det ikke snuplass på den offentlige vegen slik at privat veg må brukes, dessuten kan vegen være sperret i lange perioder når det foregår lasting og lossing ved bedriftene. Ingen av bedriftene er skiltet fra Rv 808.

4.4 Offentlig virksomhet

De offentlige bygningene er konsentrert på eller ved høybrekket øverst på halvøya. Det gjelder skole, helsestasjon, kirke, eldrecenter og lensmann. Fylkeskommunens skoleanlegg på Langbakken skal nedlegges i 2001. Det største transportbehovet er knyttet til Hemnes sentralskole.

Transportvegen til og fra de offentlige bygningene preges av at den går gjennom boliggate. Særlig gjelder dette eldrecenteret, en må passere 500 m gjennom boliggate for å komme fram dit. Skole og helsestasjon er bedre stilt siden de ligger nærmere riksvegen. Ingen av bygningene er skiltet og dette kan gjøre at trafikk passerer gjennom boliggate mer enn nødvendig.

4.5 Friluft- og aktivitetsområder

Barns aktivitetsområder er registrert ved hjelp av barnehagen og sentralskolen. Registreringen viser at innenfor Hemnesberget sentrum er det Parken og Lapphella som brukes av barn i lek og fritid. Utenfor sentrum er det tre områder; Dalan/Dalabukta, Nordsida/Kastan og nedre Juvika/Juvikodden. Det er verd å merke seg at Skjæranjorda, den siste jorda som

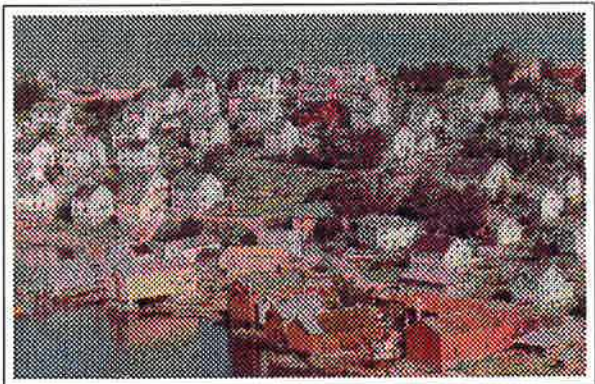
høstes på Hemnesberget, ikke er oppgitt som aktivitetsområde, men den brukes en del til formålet.

Parken ligger i sørhellingen nedenfor skolen. Foruten en tribune er det et grøntareal med gamle bjørketrær. Lapphella er et bevaringsområde ved sjøen som i all hovedsak har fritidsboliger. Området har et åpent tun og ei lita fjære. Det er sannsynlig at ungene bruker området fordi det er få fastboende og dermed liten sjenanse.

I Juvika ligger aktivitetsområdene innenfor boligfeltet, delvis i områder som er regulert til formålet, men ikke opparbeidet. Kastan omtales som familiepark. Området ligger ved sjøen med gangveg fra kirkegården, det er tilrettelagt med toalett, bord, benker og bål plass. I øvre del av Nordsida er det lysløype og små skibakker som passer for unger. Aktivitetsområdet i Dalan strekker seg fra fjæra (Dalabukta) med bademulighet til skibakkene opp mot Åsen.

På Hemnesberget er det særlig Dalabukta som må betegnes som familieturområde, til en viss grad Kastan. Lapphella har en spesiell status i denne sammenheng fordi området ikke er familieturområde, men allikevel er det et område der både barn og voksne har fritidsaktivitet. Lapphella ligger midt i kjerneområdet for småbåtlivet siden moloen og marinaen dekker hele Lapphella på sjøsiden.

Nordsida er det store friarealet på Hemnesberget, det strekker seg fra sjølinja ved Ranfjorden til høyest punktet på halvøya, Utsikten. Sjølinja fra Hemnesodden til Juvikodden er litt over 2 km. Nordsidvegen, gang- og sykkelvegen mellom sentralskolen og Juvika (Rotbakken), følger en høyde midt mellom sjøen og Utsikten. Midtvegs til Rotbakken går det en bratt gangveg til Kastan der det er gode fiskeplasser.

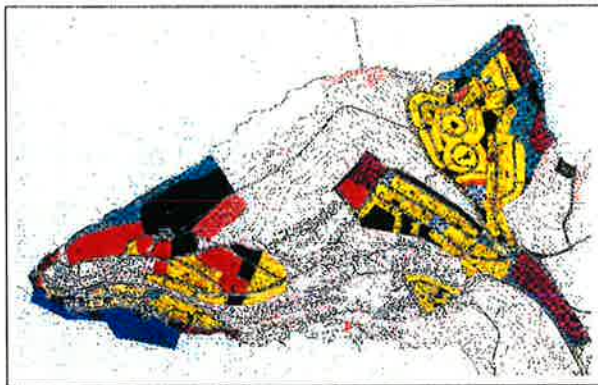


Lapphella i forgrunnen

5 Planstatus, byggepress

Innenfor området som dekkes av kommunedelplanen, er det 11 godkjente **reguleringsplaner**. Den eldste av disse er Brente steders regulering fra 1942.

Den mest omfattende reguleringsplanen er Hemnesberget sentrum fra 1991, den omfatter bl a Lapphella og området ved torget og fergekaien. Andre store og viktige reguleringsplaner er Juvika og Rønningen/ Sentralskolen. I den sistnevnte planen inngår ny idrettsplass på Rønningen bak skolen.



Reguleringsplanene

Hovedmålsettingen i **Strategisk kommuneplan 1999-2011** er å stabilisere og øke bosettinga i kommunen. Planen gir noen generelle strategier for dette som f.eks. å sikre utbyggingsområder. Stabilisering og øking av bosettinga er et ambisiøst mål og planen har fokus på å få barnefamilier til å bosette seg. For å oppnå dette pekes det på at rammevilkårene må være konkurransedyktig med nabokommunene, særlig Rana. Det gjelder barnehage, skole og SFO, men også mer diffuse rammevilkår som trivsel og godt naboskap.

I 2000 ble det byggemeldt tre boliger, ingen av dem ble påbegynt dette året. De ledige tomtene i Juvika etterspørres ikke, ellers er det få byggeklare tomter. I **boligtomteprogrammet** legges det opp til at Dalan skal være byggeklart i år. Dette kan en imidlertid se bort fra siden kommunen ikke har finansiell styrke til å gjennomføre utbyggingen. I gjeldende økonomiplan er det ikke stilt midler til disposisjon for subsidiering av tomteutbygging. Derimot vil renoveringen av dagens VA-nett starte i år. Dette vil gi et moderne VA-system, bl.a. UV-rensing av drikkevannet.

Det er gjort en grov kartlegging som viser at det kan gjøres arealdisponeringer som vil gi omlag **70 nye boliger/boenheter** innenfor det eksisterende tettstedet. Juvika og Dalan er ikke tatt med. Dette antallet vil kreve noe sanering av eksisterende bebyggelse og stedvis høy utnyttelse. Etterspørselen og betalingsvilligheten er neppe så sterk at dette lar seg gjennomføre. Et realistisk tall kan være 20.

Det er også gjort en registrering av **beboernes alder**. Per 01.01.01 bodde 60-65 enslige over 70 år i enebolig på Hemnesberget. Juvika er ikke tatt med. Hvis man trekker alderen ned til 60 og i tillegg ser på eldre ektepar blir antallet betydelig større. I de nærmeste 10-15 år vil et stort antall gamle hus legges ut for salg. Mange av disse husene blir rimelige og romslige restaureringsobjekt med store tomter og utbyggingsmuligheter.

6 Infrastruktur for oppvekst

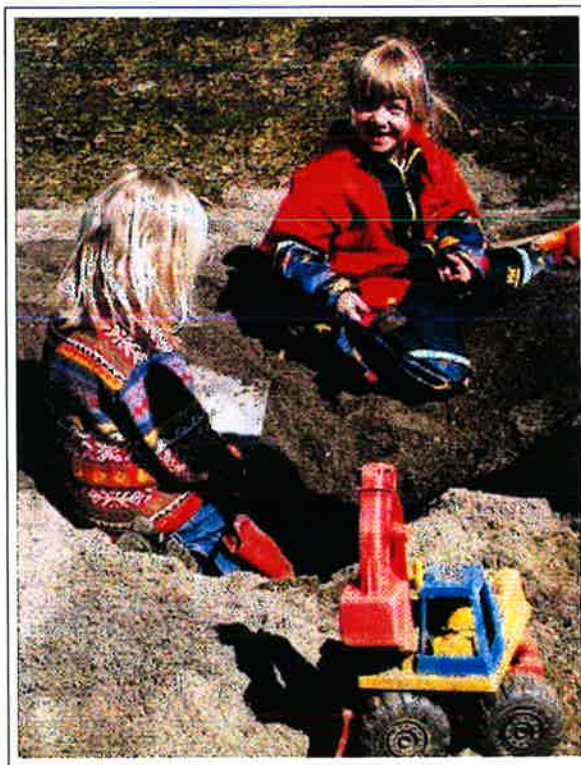
Den nyrenoverte skolen har plass for én klasse med eget klasserom på hvert trinn. Småskolen og mellomtrinnet har bare elever fra Hemnesberget og her er det plass til 9-16 flere elever i klassene. For ungdomsskoletrinnet (8., 9. og 10. klasse) er det

elever også fra Finneidfjord og her er det svært få ledige plasser før det blir snakk om deling. Rektor opplyser at tilflytting i det siste har gitt skolen netto økning i elevtallet. Hvis det blir behov for klassedeling har skolen betydelig uutnyttet romkapasitet.

Barnehagen holder til i ei bygning oppført i to trinn i 70- og 80-årene. Kapasiteten er begrenset og etterspørselen dekkes opp med familiebarnehager. Kommunestyret har gjennom barnehageplanen tatt sikte på at det bygges ny barnehage for å dekke etterspørselen.

SFO og Hemnes flyktningskole deler på bruk av Gammelskola. Bygget er godt utnyttet, men det er uvisst hvor lenge flyktningskolen vil bli opprettholdt. Ungdomsklubbens aktivitet har ikke arealmessige begrensninger.

Lekeplasser er regulert inn i byggeområdene i Juvika og på Myra, men de er ikke opparbeidet. På Myra er det i dag lekeapparat. Lekeplasser er derfor ikke en del av infrastrukturen for oppvekst på Hemnesberget.



II Stedsanalysens arkitektfaglige del

I stedsanalysens arkitektfaglige del er det fokus på dagens bygningsmasse på Hemnesberget med noen få historiske sideblikk. Vi tar for oss helheten ved å se på den bygningsmessige organiseringen og vi ser på noen enkeltheter, bygningstypologi. Stoffet er disponert på en slik måte at det lett kan sammenholdes med plankartet.

1 Førsteintrykket

Hovedadkomst til Hemnesberget er Sørlandsveien som følger sørsiden av halvøya og synkende mot fjorden i halvøyas lengderetning. Førsteintrykket oppleves som å komme til et småbysted, ikke ulikt steder i Sør-Norge. Bebyggelsen domineres av nokså likeverdige to-etasjes bygninger med sokkel. Vegetasjonen er ganske frodige løvtrær med god høyde. Bebyggelsen er delvis sammenbygd og delvis frittstående på beplantet tomt.

Ved nærmere ettersyn ser man enkelte bygninger som har overlevd brannene på stedet, -men at hovedmengden kan tidfestes til etter 1945, dvs såkalte gjenreinsningsbygninger og dermed skjønner vi også at vi er i Nord-Norge.



Sørlandsveien, - i vestlig retning.

2 Senterområdet

2.1 Odden

Bygningsmessig organisering

Det finnes rester av tidligere bryggebebyggelse med gavlen vendt mot sjøen og med spor av de funksjonene disse hadde.

Området rommer også to betongbunkerser fra siste krig.

Det finnes ledig tomt i dette området der det har vært planlagt boliger.



Fergeleiet på Rv 808 ligger rett ved torget, t. h. «Henriksenhuset» som er bygd etter storbrannen i 1923? men overlevde 1940.



Bebyggelsen i Lij-kaiet ytterst på Odden, bygningene er sannsynligvis fra slutten av 1800-tallet.

Bygningstypologi

Bryggene er i hovedsak smale og har 2-2,5 etasjer. Saltakform, ca 35-40' og med knappe utstikk. Stående kledning uten profilering. Store dobbeltdører/ porter og små vindusflater med enkel omramming i fasaden. Rehabilitering er gjort med varierende hell, en bygge står til nedfalls.

Anbefaling for utvikling av området

Man kan se for seg en gjenskapning av fortidas tette byggemåte med nærkontakt til sjøen. Vertikale linjer, varierende størrelse, avstand mellom bygg, bruk av materialer, fargesetting og nøktern og lite utbrodert detaljering er viktig. Stående kledning, tekking med metallplater.

I tilfeller der bevaring er aktuelt er det bedre å vedlikeholde framfor å reparere og det er bedre å reparere enn å skifte ut.



Det største huset på Litj-kaiet er restaurert med detaljer som er fremmede i området.

2.2 Præstengkaiet

Bygningsmessig organisering

Området inneholder forretning og lager fra 40-tallet. Formålet med bygningsmassen var todelt: 1) Kai og brygger brant i 1940 og det var derfor gjenreising av butikk- og lagerlokaler. 2) Fritjof Præsteng overtok dampskipsekspedisjonen etter Anders O. Bie (tidligere Saras Nilsen) og bygde nytt til dette formålet. Tørrangfallet gir en gateside på et høyere nivå enn bryggesiden.

Gatesiden synes å være godt skjernet for vær og vind og har en intimitet som skyldes omliggende terreng. Bryggesiden er værutsatt, men ligger flott i forhold til kveldssol og fjord.

Bygningstypologi

Byggene er store brygger med kai i framkant og retning parallellt med denne. Mansardtak som er oppbrutt med innlastingsarker mot sjøen. Mansardformen ble nok valgt for å kunne utnytte loftsetasjen bedre. Da plastbåtproduksjonen startet 1/1-66 skjedde det i sokkeletasjen, på kainivået.

Anbefaling for utvikling av området

Området synes godt egnet til boliger eller rekreasjon til f.eks overmatings- og arrangementslokaler.



Præstengkaiet, bryggene hhv vest- og østfasade, er bygd i 1940, tidligere dampskipsekspedisjon og butikk.

2.3 Sentrum

Bygningsmessig organisering

Bebyggelsen er lineær og parallell med hoved-gateløpene og med plassering i kant med fortau. Innimellom brytes det lineære gatemønsteret av tverr-forbindende, bratte bakker og bratte hager.



Sørlandsveien 19, bokhandel. Gjenreisningshus, jern-banepanel rundt butikkvinduene er erstattet med platekledning, ellers holdt i opprinnelig stil.



Sørsiden av Torggata med banken og hotellet i det fjerne.



Torggata 4. Gjenreisningshus som har beholdt sin opprinnelige fasade



Bonsakbakken, en av tverrforbindelsene som gir visuell kontakt med Sørfjorden



Torggata i dag, sett mot vest

Bygningstypologi

Typisk for bygningene er en fast kubisk kropp i to etasjer og med høy sokkel for å oppta terrengefallet på stedet. Saltaksform ca 30'. Første etasje ble brukt og brukes ennå flere steder til forretning mens boligen er i andre etasje. Denne nærheten til fortauet med store utstillingsvinduer er veldig inviterende og har i seg nøkkelen til samspillet mellom gate og bygning. Sånn sett blir denne modellen det motsatte av det moderne kjøpesenteret som er seg selv nok.



Samme motiv i Torggata (Nergata) før brannen i 1923.

Stedsanalyse for Hemnesberget

Vinduene var stort sett to-rams og tre-rams i bolig-delen. Mange har falt for fristelsen til å erstatte disse med såkalte husmorvinduer, noe som er med på å ødelegge proporsjonene i fasaden.

Forretningene har gjerne et midtparti med inngangsdør og utstillingsvindu på hver side. Dette midtpartiet, eller hele etasjen fikk gjerne annen og "finere" type klødning eller fargesetting enn resten av huset. Noen steder er fasaden godt bevart som hos forretningen "anneli".



Sørlandsveien 23. Huset er vedlikeholdt i sin opprinnelige stil, et eksempel på vellykket vedlikehold.



Fasaden på samme hus.

Støpt betongtrapp var vanlig som adkomst til butikk, tilbaketrukket eller på gavlen som adkomst til bolig. Rekkverk av spinkelt smijern.



Detalje fra Sørlandsveien 23.



Detalj fra Torggata 4.

Siden det i Nord-Norge var pålagt å bruke landsdelens egen ressurs skifer til takteking, preges Hemnesberget fremdeles av dette. Skifer har en beregnet levetid på 100 år og er sånn sett et eksklusivt materiale som også er svært vakkert. De relativt bratte takene på Hemnesberget blir virkelig husets femte fasade og det ville vært gledelig hvis dette kunne tas vare på.



Fra torget ser man stort sett skifertak.

Stedsanalyse for Hemnesberget

Det er nokså enkelt å bygge på hus fra denne tida, på godt og vondt. Den opprinnelige nøkternheten er mange steder pyntet på med fremmede former og dekorasjoner.



Sør-og østfasaden til Torggata 15.



Torget i dag med Tandberggården og Samvirkelaget, Henriksen-huset i høyre kant.



Det samme området før 1940, den originale Tandberggården i midten, Samvirkelaget, Henriksen-huset i høyre kant.

Til tross for at 1950-årene for mange er nokså "nylig" vil disse husene om få år representere forrige århundre. For folk flest vil et steds historie i form av fysiske omgivelser bety svært mye for trivsel og egenopplevelse i et livsløp.



Sørlandsveien 21. Gjenreisningshus, i dag bolig. Tidligere var det pensjonat med bespisning. Husmørvinduene har gitt bygget en ny fasade.

Enkeltbygninger

Fra midten av 50- årene trådte en del nye materialer inn på arenaen, slike som mineralull, eternitt, folier og isolerglass. Samtidig var ferdighusene under utvikling. Dette blir starten på det moderne byggeriet og således innledningen til en ny periode.



Fiskebutikken i Sjøgata, bygd etter 1962.

En bygning som kan representere denne nye tiden er hotellet, som danner vegg mot torget på sørsiden av dette.

Bygget er både i volum og form helt forskjellig fra det som tidligere er omtalt som typisk for området. Det er et bygg med synlige betongsøyler i fasaden som danner vertikal oppdeling av denne, og med tidas brukte flate tak med kassegesims. Fasadene er dels pusset, dels kledd med plater. Bygget synes å ha fått en nokså tilfeldig oppussing i form av nye vinduer, altangelender etc og framstår i hovedsak som nokså "slitent", spesielt på sørsiden.

Som bygningsmasse, forutsatt god teknisk stand, er bare størrelsen en ikke ubetydelig ressurs. I tillegg har bygget sentral plassering på torget og mot sjøen. Det vil derfor kanskje være en idé å legge noen føringer på hvordan videre oppussing skal håndteres. Man bør forsøke å se de typiske trekkene for perioden og ivareta disse, slik at også dette bygget får være med på å fortelle historien om Hemnesberget.



Samvirkebyggets fasade mot vest. Store vinduer er byttet ut med høysittende vinduer. Bildet er tatt fra Sjøgata, torget ligger oppå bakken til venstre for bildet.



Bank- og hotellbygget hhv nord- og sørfasaden.

Anbefaling for utvikling av området

Nybygg i området bør tilstrebe å fylle hull i husrekkene. Tilbygg bør som prinsipp være mindre enn eksisterende bygning. Proporsjoner, material- og fargebruk bør innordne seg hovedtrekkene i området. Bevaring av skifertak bør tilstrebes, nye tak kan evt. tekkes med grå flat takstein, skiferstrødd papp med lekter eller sink båndtekkning. Fargeholdningen har vært bruk av hvite, grå, gule, grønne farger i den lyse enden av skalaen. Å opprettholde denne som et minimum i de store volumene vil være med på å sammenbinde bygningsmassen slik at denne kan oppleves mest mulig homogen. Bakkebehandling og uteareal er jevnt over lurvete og vil ved opprusting bidra positivt til miljøet.



Den forsiktige fargebruken vises på bilder fra Senterområdet, datert 1962.

3 Lapphella

Bygningsmessig organisering

Lapphella har en del rester av den typiske vertikale bryggebebyggelsen fra 1800-tallet hvor "bena står i vannet" på en side og er landfaste på den andre. Området har status som bevaringsverdig og er attraktivt til bolig og fritidsbolig, ikke minst på grunn av nærkontakt med sjøen og marinaen.

Bygningstypologi

Bryggene er 1- og 2-etasjes med saltak og knapp og nøktern detaljering. Vinduene er stort sett to-rams med to sprosser i hver ramme. Variasjon i bredde og høyde er med på å gi rytme og liv. Rehabilitering er også her gjort med varierende hell.



De to bygningene til høyre er kirkebuer.



Lapphella er vendt mot marinaen.



Sørsida mot marinaen.



Svalengbrygga.



Fra Krokveien.



Tilbygg i sveitserstil før 1936.



Fra Odden, kalt Oddabakken.

Anbefaling for utvikling i området

Som hovedregel bør også her gjelde at det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere og det er bedre å reparere enn å skifte ut. Det er spesielt viktig å ikke gå i "pyntefella", dvs. å gi husene en langt mer utbrodert detaljering enn det som var vanlig på bygg av denne typen. Det gjelder også for gatebelysning og bakkebehandling.

4 Boligområde

4.1 Krokveien

Bygningsmessig organisering

I den grad området kan sies å ha et preg har dette en "løse" form enn det som tidligere har vært omtalt. Byggene er dels lagt til gate eller tilpasset til terreng. Inne i området finnes et friareal, høyt hevet og med utsikt over fjorden.

Bygningstypologi

Husene er små, av eldre dato enn gjenreisningshusene, og med diverse knoppstytinger som forsåvidt er med på å lage noen fine uterom. Lite er imidlertid bevisst ivaretatt og utbedring er gjort uten spesiell omtanke.



Mellom husene i Odden/Krokveien.

Anbefaling for utvikling av området

Friarealet bør beholdes som en oase i et boligområde som vinner på tett bebyggelse.

4.2 Parkveien

Bygningsmessig organisering

På sørsiden er bebyggelsen lagt på langs etter gate. På nordsiden er bildet mer oppløst, det finnes enkelte bolighus, park og offentlige bygg som barnehage.



Parkveien, retning øst med Hemnes kirke i det fjerne.



Barnehage med utsikt og flott uteareal.



Parkveien 14, Grønbeck- huset.



Laws-gården og Røli-gården i dag, Sørlandsveien 26 og 28.

Bygningstypologi

Enhetlig etterkrigsbebyggelse preger sørsiden. Frittstående boliger i to etasjer uten forretningsdel som i senterområdet. Forøvrig samme materialbruk som ellers, dvs. stående kledning, opprinnelig to-rams vinduer og skifertak.

Enkelbygninger

Ett hus i jugend-/sveitserstil på nordsiden av veien er nokså intakt og står som en enslig svale, men er verdt å ta vare på. Laws-gården var en særegen skapning som man idag bare kan ane restene av.



Laws-gården og Røli-gården i sin opprinnelige form.

Anbefaling for utvikling av området

Igjen er etterkrigsbebyggelsen dominerende, ryddig og med et stramt grep om gata. Denne bygningstypen og dens organisering bør gis spesiell omtanke med hensyn til ivaretagelse og endring.

Bygningstypologi

Husene er gjennomgående av eldre dato, siden de har overlevd brann og krig. Noen bygninger kan dateres tilbake til 1880-tallet, som Sørlandsveien 37, kalt Moe-huset, bygget i 1887 (ikke avbildet). Sørlandsveien 40, skal være flyttet til stedet fra en nabokommune, muligens Leirfjord. Sørlandsveien 35, Jacobsen Pensjonat ser ut til å være fra århundreskiftet. Sørlandsveien 33, Borgen, kan dateres til 1900-1920.

3.3 Sørlandsveien

Bygningsmessig organisering

I likhet med nedre del av Sørlandsveien er bebyggelsen også her lagt på langs etter gateløpet, men i hovedsak på sørsiden av veien. På nordsiden er husene tildels tilbaketrukket med hage mot veien.



Tidligere Jacobsens Pensjonat, Sørlandsv. 35



Sørlandsveien 40 (nærmest)



Borgen, Sørlandsveien 33



Sørlandsveien 38 og 40

Enkeltbygninger

Sørlandsveien 56 er et intakt eksempel på jugendstil, fra port til hage og bygning. Taket er tekket med lappheller, vinduene er originale, panelet likeså. Eiendommen er storslått til å være på Hønesberget. Dessverre er den ikke helårlig bebodd og bærer preg av noe forfall.



Port og innkjørsel.



Lappheller av skifer på taket, glassveranda med typiske vinduer fra perioden.



Baksiden med tilbygd uthus.

Stedsanalyse for Hemnesberget

Andre enkeltbygninger er bevart eller ombygd på forskjellig måte, likevel er slektskapet lesbart.
Bildene viser fire hus som ligger innenfor et begrenset område.



Idrettsveien 4.



Sollivegen 1.



Idrettsveien 2.



Sørlandsveien 82B.

Sørlandsveien 52 er et godt eksempel på bolig fra funksjonalismen, dvs. 1937 for dette bygget. Huset er tilbaketrukket fra veien med stor pleid hage og med poppelallé som adkomst. Et par mindre tilbygg er fremmede for stilen, men forøvrig er vinduer, takform med skifertekking og kledning opprinnelig. Eiendommen er spesielt godt vedlikeholdt.



Sørvestre hjørne har liggende kledning, med omramming.



Oppkjørsel med popler og fjordutsikt.

Anbefaling for utvikling av området

Det finnes flere enkeltbygninger i området som bør tas vare på etter nærmere retningslinjer. Forøvrig vil opprettholdelse av byggelinje mot vei være viktig for den strukturen som er lagt, men som trenger styrking. Dersom utbygging skal skje i området bør det også her tilstrebes å fylle hull i rekken. Målestokk og materialbruk vil her som ellers være viktig for resultatet.

4.4 Svenskbyen

Området er ferdig utbygd og består av eneboliger i to etasjer. Byggingen skjedde fra 1942 og utover. Husene er litt smalere og nettere i formen enn øvrige bygg fra perioden.

Bebyggelsen er lagt langs gata i et kupert terreng. Husene er bygd til og endret slik at opprinnelig form, vinduer osv. knapt kan anes. Det er muligens noen hus som er såpass lite endret at de kunne vært restaurert.

Byggene ble satt opp i tre varianter og har opprinnelig inngang på langside eller gavl samt enkle to-rams vinduer med en sprosse i hver ramme. Typisk kledning var lektepanel.



Svenskhus med diverse tilbygg.



Burma, en del av Svenskbyen som er mer forsiktig tilbygd.



Svenskhus med originale vinduer i 2.etasje.



Svenskbyen 1962, bare noen få tilbygg.

Anbefalinger for videre utvikling

For Svenskbyen kunne det vært flott om ett bygg eller to ble rehabilitert, mens helheten i planen synes vanskelig å oppfatte på grunn av de mange ulike tilbygg og endringer som er utført.

5 Andre områder

5.1 Lapphella-Oldervika

Bygningsmessig organisering

Tidligere naustbebyggelse langs sjøkanten er stort sett erstattet av plasskrevende industri. På nordsiden av gateløpet ligger boligbebyggelse litt tilbaketrukket i hage og har stort sett utsyn til verksted og industri.

Bygningstypologi

Området inneholder "hummer og kanari". Det er likevel en husrekke som peker seg ut. Den består av nette boliger i 1 - 1,5 etasjer fra begynnelsen av 1900-tallet. Noen vinduer er endret, men lite er tilbygd. Sammen danner de et ganske fint forløp i gata.



Fra Lapphellveien.

Anbefaling for utvikling av området

Husrekka som er nevnt bør forsøkes bevart og industrien bør tilbys alternativ tomt slik at det kunne bli plass for et bomiljø med sjøkontakt.

5.2 Juvika

Bygningsmessig organisering

I området ved Juvikodden er det en blanding av natur- og kulturlandskap. Bebyggelsen er uorganisert med preg av tidligere småbruksdrift. Området ligger godt skjernet i skog. I Juviken er også husene godt skjernet av skog og har variert avstand til vei. Lenger vest er det et regulert boligfelt. Det er mange ledige tomter som gir området et litt glissent preg, som forøvrig er velorganisert med kurvete gater.

Bygningstypologi

Ved Juvikveien er det en blanding av både 50-, 60- og 70-tallshus, 1-1,5 etasjer, varierende takvinkel, noen med sokkel. Mange har tilbygg. Ved Juvikodden er det kontrastfylt med eksempler både på velholdte og slitte bygg i 1-2 etasjer. I det regulerte feltet er det en rekke med firemannsboliger i to etasjer. Ellers er det typisk med sokkel, noen såkalte tyrolerhus finnes også.



Rekke med 2-etasjes utleieboliger i bildets bakgrunn.



Ett av de eldre byggene.

5.3 Myra, Idrettsveien, Solliveien

Bygningsmessig organisering

Området ligger høyt og fritt med god utsikt, med bare frittliggende eneboliger. Området på toppen er regulert og bebyggelsen er velorganisert langs rette gateløp. Solliveien er preget av kupert terreng med ujevn avstand til vei og mellom husene. Det er ubebygd areal i området.

Bygningstypologi

Det fins eksempler på områder med ensartet bebyggelse fra samme periode, både 60-tall (i Sørlandsveien) og 80-tall. Noen områder er preget av kontrast både mellom nabobygg og mellom opprinnelig bygg og tilbygg.



Utsikt på toppen av Solliveien.



60-tallshus i Sørlandsveien.

Anbefaling for utvikling av området

Uavhengig av når et område er utbygd er det alltid en fordel med slektskap i materialbruk og proporsjoner hvis man ønsker å oppnå at stedet skal ha en form og en klar identitet.



På toppen av Myraveien.



Myra-Nord.